

EVROPSKÁ OBRANNÁ AGENTURA PO TŘECH LETECH

THE EUROPEAN DEFENCE AGENCY AFTER 3 YEARS

Vilém KOLÍN*

Abstrakt

V roce 2007 uplynuly tři roky od založení Evropské obranné agentury (EDA), která má za úkol zlepšit obranné schopnosti členských států Evropské unie (EU) k podpoře Evropské obranné a bezpečnostní politiky (ESDP). Článek mapuje hlavní aktivity EDA ve čtyřech segmentech její působnosti: vytváření Evropského trhu s obranným materiálem a Evropské obranné technologické a průmyslové základny, podpora spolupráce ve vyzbrojování, obranného výzkumu a technologie a rozvoje obranných schopností. Se zaměřením na jednotlivé projekty, které Agentura v rámci svého poslání realizuje, přibližuje článek činnost EDA a vysvětluje, jakou funkci Agentura vykonává v rámci rozvoje evropských obranných schopností.

Abstract

In the year 2007, it has been three years since the establishment of the European Defence Agency (EDA), which is designed to support the Member States of the European Union (EU) in their effort to improve defence capabilities in order to sustain the European Defence and Security Policy (ESDP). The article describes the main EDA's activities in four segments of action: the European Defence Equipment Market and the European Defence Technological and Industrial Base; armaments cooperation; research and technology and the development of defence capabilities. In addressing particular projects, which the Agency undertakes in line with its mission, the article explores the work of the EDA and explains what function the Agency performs in developing European defence capabilities.

Keywords

Armaments, European Defence Agency, European Defence Equipment Market, European Defence Technological and Industrial Base, European Security and Defence Policy, Military/defence capabilities, Research and technology.

Klíčová slova

Evropská bezpečnostní a obranná politika, Evropská obranná agentura, Evropská obranná technologická a průmyslová základna, Evropský trh s obranným materiálem, Vojenské/obrné schopnosti, Vyzbrojování, Výzkum a technologie.

ÚVOD – PROČ EDA?

Od vzniku Evropské obranné a bezpečnostní politiky (European Security and Defence Policy – ESDP) v roce 2000 se obranné a bezpečnostní složky členských států Evropské unie (EU) zapojily do více než 20 operací.¹ V současnosti jsou vojáci, policisté nebo experti členských států EU rozmístěni na 11 místech světa od Bosny a Hercegoviny po Afghánistán, kde denně čelí nejrůznějším hrozbám a rizikům vyplývajícím z plnění úkolů v cizím a často nepřátelském prostředí. Rostoucí ambice EU v rámci ESDP doprovázené klesající tolerancí vůči lidským a materiálním ztrátám si žádá nové vybavení a schopnosti, které EU zatím nemá nebo jimi nedisponuje v dostatečném množství či kvalitě. Využití kapacit Spojených států s cílem překonat současnou zaostalost v evropských obranných schopnostech je vzhledem k vyčerpání amerických ozbrojených sil v Iráku a Afghánistánu velmi nejisté. Navíc řada členských států EU se tradičně

* E-mail: kolinv@army.cz

snaží hájit jistý stupeň autonomie a nezávislosti v oblasti bezpečnosti a obrany. Tyto skutečnosti stále intenzivněji vyvolávají otázku, jakým způsobem je možné zlepšit a přizpůsobit evropské obranné schopnosti současným a budoucím potřebám ESDP a jak tyto schopnosti dále rozvíjet s ohledem na stále se snižující obranné rozpočty členských států EU.

Cílem předkládaného článku je přiblížit práci Evropské obranné agentury (European Defence Agency – EDA) – relativně nové agentury Evropské unie, jejímž hlavním úkolem je zlepšovat evropské obranné schopnosti pro plnění úkolů vyplývajících z ESDP. Kdo očekává, že následující text podá podrobný přehled vývoje ESDP doplněný vyčerpávajícím seznamem aktivit, které má EDA ve svém portfoliu, bude patrně zklamán. Cílem článku je popsat pouze významné činnosti, které Agentura v rámci svého poslání vykonává v oblastech vyzbrojování, průmyslu a trhu, výzkumu a technologií a rozvoji schopností. Přestože v letoším roce uplynuly teprve tři roky od založení Agentury, vydobyla si EDA díky svým projektům nezastupitelné místo v evropské bezpečnostní a obranné architektuře. Co EDA vlastně je, jakou roli hraje a čeho za dobu své krátké existence dosáhla? Na to se pokusí nalézt odpověď tento článek.

FUNKCE EDA

Poté, co Evropská rada na svém zasedání v Soluni 12. července 2004 rozhodla o zřízení EDA, dala nově vznikající Agentuře za úkol „podporovat Radu a členské státy v jejich úsilí o zlepšení obranných schopností EU v oblasti řešení krizí a podporovat [ESDP] v současném stavu a v rámci budoucího vývoje“.² Vytvoření nové Agentury zabývající se obrannými schopnostmi bylo reakcí na stále větší angažovanost ozbrojených sil členských států EU v zahraničních operacích v rámci ESDP a s tím související požadavky na adekvátní vojenské kapacity.³ V souladu se svým posláním obsaženým ve Společné akci (Joint Action) – zakládajícím dokumentu EDA – plní Agentura se sídlem v Bruselu čtyři specifické funkce: rozvíjí obranné schopnosti (Capabilities), podporuje obranný výzkum a technologie (Research and Technology – R&T), zasazuje se o spolupráci ve vyzbrojování (Armaments), vytváří Evropský trh s obranným materiálem (European Defence Equipment Market – EDEM) za současného posilování Evropské obranné technologické a průmyslové základny (European Defence Technological and Industrial Base – EDTIB). Funkční vymezení nové Agentury bylo považováno za novátorské, neboť v agendě jedné organizace se objevily klíčové elementy nabídky i poptávky, které vybízely k zapojení všechny důležité aktéry na celoevropské úrovni.

CO JE EDA?

V rámci institucionální struktury EU je Agentura podřízena Radě Evropské unie, která dohlíží na její činnost, každoročně předkládá náměty pro činnost Agentury při přípravě plánu práce na následující rok a schvaluje její tříletý finanční rámec.⁴ Prostřednictvím vedoucího Agentury, kterým je generální tajemník Rady a vysoký představitel pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (Common Foreign and Security Policy – CFSP) Javier Solana, EDA pravidelně předkládá Radě zprávy o své činnosti. Vrcholným výkonným orgánem Agentury je Řídící výbor (Steering Board) skládající se z ministrů obrany 26 členských států EDA (všech členských států EU s výjimkou Dánska)⁵ a zástupce Evropské komise. Řídící výbor na úrovni ministrů obrany se schází alespoň dvakrát ročně a přijímá veškerá podstatná rozhodnutí týkající se plnění úkolů Agentury. Jednání Řídícího výboru předsedá vedoucí EDA. Řídící výbor rozhoduje kvalifikovanou většinou hlasů dvou třetin zúčastněných států. V případě zablokování hlasování kvalifikovanou většinou některým ze členských států z důležitých důvodů státní politiky může Řídící výbor kvalifikovanou většinou rozhodnout o předání záležitosti Radě, která se usnáší jednomyslně.⁶ Řídící výbor se pravidelně schází i na dvou nižších úrovních, národních ředitelů pro vyzbrojování

a ředitelů pro rozvoj schopností. Denní chod Agentury s přibližně 100 zaměstnanci řídí výkonný ředitel EDA, kterým byl v říjnu roku 2007 jmenován Alexander Weis.

VÝZVY

Výzva, která před EDA stojí, je jasná: jak napomoci členským státům EU rozvinout požadované obranné schopnosti? Nalézt jednoduché, rychlé, populární a levné řešení této otázky není vůbec snadné, neboť snahy o budování obranné kapacity v rámci EU naráží na celou řadu institucionálních překážek, finančních omezení, kulturních a strukturálních problémů, které lze, zdá se, překonat jen železnou vůlí a pevným odhodláním vrcholných politických představitelů členských států EU; hluboce zakořeněná averze vojenských velitelů vůči riziku či změně, obrovská myšlenková setrvačnost obranného plánování a jeho zaměření na dlouhodobé cíle na straně jedné a pověstná soustředěnost bruselské byrokratické elity na proces spíše než na dosažení reálných výsledků na straně druhé činí z budování evropských obranných schopností neobyčejně složitý projekt.

Ve finančním vyjádření jsou členské státy EU výší celkových výdajů na obranu ve světovém srovnání na druhém místě po Spojených státech, na obranu vydávají přibližně € 200 mld., což představuje necelou polovinu obranných výdajů Spojených států.⁷ Navzdory těmto obrovským finančním zdrojům je výsledná schopnost ozbrojených sil členských států EU jen zlomkem schopností ozbrojených sil Spojených států; členské státy EU trpí chronickým nedostatkem použitelné vojenské techniky a rozmístitelných jednotek. V oblasti výzkumu a vývoje (Research and Development – R&D⁸) jsou výdaje EU jen šestinou výdajů Spojených států, přičemž dvě třetiny všech R&T⁹ výdajů v rámci EU (přibližně € 2 mld.)¹⁰ připadá na dva hlavní aktéry – Francii a Velkou Británii, kteří spolu se čtyřmi menšími hráči – Německem, Itálií, Španělskem a Švédskem – představují 90 % všech R&T výdajů v EU.¹¹ EDA samotná hospodaří v roce 2007 s ročním rozpočtem ve výši € 22,1 mil., z něhož € 5 mil. tvoří operační rozpočet na financování studií proveditelnosti převážně v oblasti nových technologií a rozvoje schopností¹² (zbytek pohltí náklady na provoz Agentury).¹³ Rozpočet EDA by podle odhadu nezávislého komentátora nepokryl ani roční výdaje Pentagonu na dodávky kávy.¹⁴

VÝSLEDKY

Navzdory mnoha omezením, obtížím a nedostatkům dosáhla Agentura za tři roky své existence řady hmatatelných výsledků, které vedle počátečního odhodlání členských států EDA řešit věci novým způsobem lze připsat i vytrvalosti a tvrdošijnosti prvního výkonného ředitele Agentury Nicka Witneyho, který řídil EDA do září roku 2007. Pod jeho vedením Agentura zrealizovala celou sérii programů, o kterých je možné tvrdit, že se do značné míry staly identifikačním znakem EDA.

TVORBA EVROPSKÉHO TRHU S OBRANNÝM MATERIÁLEM

Prvním velkým úspěchem Agentury v oblasti vytváření Evropského trhu s obranným materiálem (EDEM) bylo přijetí Kodexu chování při zakázkách v obraně (Code of Conduct on Defence Procurement – CoC) v listopadu roku 2005. Smyslem Kodexu chování je zvýšit transparentnost a konkurenci mezi členskými státy EDA při zadávání veřejných zakázek podle článku 296 Smlouvy o Evropském společenství (Treaty establishing the European Community – TEC), který za určitých podmínek vyjímá pořizování vojenského materiálu z pravidel vnitřního trhu.¹⁵ Ospravedlnění aplikace článku 296 TEC je třeba hledat ve specifikách obranného sektoru, který nevytváří statky pro běžný trh, ale soustředí se primárně na zakázky od státu. Každý stát má z povahy věci zájem udržovat a rozvíjet obranný sektor pro pokrytí potřeb svých ozbrojených sil,

a proto státy často subvencují své „národní šampiony“ a využívají ustanovení článku 296 TEC k ochraně domácího trhu před zahraniční konkurencí. To ve svém důsledku často zvyšuje cenu pořizované služby nebo zařízení a brání hlubší restrukturalizaci a konsolidaci domácího obranného sektoru. S přijetím Kodexu chování se státy¹⁶ zavázaly publikovat výběrová řízení v režimu článku 296 TEC o celkové hodnotě € 1 mil. a vyšší v Elektronickém věstníku vládních zakázek (Electronic Bulletin Board – EBB, Government Contracts – GC) na webových stránkách EDA,¹⁷ čímž je otevřely zahraničním uchazečům. Po 1. červenci 2006, kdy Kodex chování vstoupil v platnost, nemusí státy zveřejnit výběrové řízení v rámci článku 296 TEC pouze ve výjimečných případech, jakými jsou nákupy v rámci společných programů, v oblasti výzkumu a technologií, pořízení jaderných zbraní, chemických, bakteriologických a radiologických zařízení a nákup kryptografického vybavení.¹⁸

S Kodexem chování při zakázkách v obraně vstoupil ve stejný den v platnost i Kodex chování v dodavatelském řetězci (Code of Best Practice in the Supply Chain – CoBPSC), který je jeho integrální součástí. Smyslem druhého Kodexu chování přijatého v červnu roku 2006 je v rámci stejného režimu zvýšit transparentnost a konkurenci i ve všech člancích dodavatelského řetězce včetně malých a středních podniků (Small and Medium-sized Enterprises – SMEs), které se nemohou samy přímo přihlásit do zveřejněných výběrových řízení, ale mohou působit jako subdodavatelé pro primární dodavatele, již zakázku získali.¹⁹ V této souvislosti EDA dne 29. března 2007 spustila Elektronický věstník průmyslových zakázek (Electronic Bulletin Board – EBB, Industry Contracts – IC), ve kterém primární dodavatelé publikují výběrová řízení pro subdodávky určené především pro malé a střední podniky.

Oba Kodexy chování jsou podpořeny interním monitorovacím mechanismem EDA, který pomáhá zajistit, aby dohodnuté principy byly dodržovány. Navzdory relativně pomalému startu se oba Kodexy chování staly důležitým mezníkem při vytváření konkurenčního a transparentního Evropského trhu s obranným materiálem. Podle posledního hodnocení EDA bylo k 1. září 2007 publikováno více než 227 vládních zakázek v celkové hodnotě přibližně € 10 mld. K stejnému datu bylo zveřejněno dalších 136 průmyslových zakázek v celkové hodnotě vyšší než € 120 mil. Nicméně zatím pouze dvě vládní zakázky byly přiděleny zahraničním uchazečům.²⁰

Důležitou součástí tvorby Evropského trhu s obranným materiálem jsou i snahy o definici pravidel v oblasti Bezpečnosti dodávek (Security of Supply – SoS), Bezpečnosti informací (Security of Information – SoI) a Harmonizaci užívání offsetů, tzn. závazků, které státy uvalují na dodavatele obranného materiálu nebo služeb, aby tito investovali do jejich hospodářství hodnotu rovnající se nebo převyšující hodnotu obranné zakázky.²¹ V oblasti bezpečnosti dodávek a informací byla zatím dohodnuta jen rámcová pravidla v návaznosti na fungování obou Kodexů chování.²² Tato pravidla mimo jiné obsahují závazek zachovat plynulost dodávek materiálu a služeb v době krize nebo ozbrojeného konfliktu a způsoby nakládání s utajenými a citlivými obchodními informacemi vztahujícími se k obranným zakázkám. V otázce offsetů a jejich dopadu na zakázky v obraně si EDA nechala vypracovat studii, kterou v srpnu roku 2007 předala členským státům k posouzení. Další postup v řešení těchto a příbuzných otázek se očekává v roce 2008.

POSILOVÁNÍ EVROPSKÉ OBRANNÉ TECHNOLOGICKÉ A PRŮMYSLOVÉ ZÁKLADNY

Evropská obranná technologická a průmyslová základna (EDTIB) je dynamicky se rozvíjející agendou, která spolu s tvorbou Evropského trhu s obranným materiálem tvoří hlavní osu činnosti EDA v oblasti průmyslu a trhu. Smyslem této aktivity je zajistit, aby ozbrojené síly členských států EU měly přístup k požadované výzbroji a vybavení za přijatelné ceny a mohly bez obtíží plnit úkoly vyplývající z ESDP. Za nejdůležitější úkol v oblasti EDTIB je považováno posílení evropského zbrojního průmyslu a dosažení vlastnosti tzv. tří C: „Capability-driven“ (vedený schopnostmi), „Competent“ (kompetentní) a „Competitive“ (konkurenceschopný).²³ V květnu roku 2007 Řídící výbor EDA na úrovni ministrů obrany schválil Strategii EDTIB, která tento úkol dále

rozpracovává a popisuje způsoby, jakými ho má být dosaženo. Hlavním rysem Strategie je obhajoba postupné restrukturalizace, větší konsolidace, nižší duplicity zbrojního průmyslu a podpora dílčí specializace související s rozvojem evropských průmyslových „centres of excellence“ (vzorových center).

Formulace Strategie EDTIB vychází z poznání, že vytváření plně autonomních zdrojů všech zbrojních komodit a služeb může být politicky žádoucí, avšak ekonomicky nevýhodné. V důsledku časté preference „národního řešení“ jsou akviziční procesy v Evropě stále charakterizovány duplikací výzkumu a vývoje, nadbytečnými průmyslovými kapacitami, rozdílnými obrannými a akvizičními zájmy na politické, vojenské a průmyslové úrovni, specifickou právní regulací a ve výsledku relativně malými a nákladnými výrobními sériemi. V září roku 2007 Řídící výbor EDA na úrovni národních ředitelů pro vyzbrojování připustil, že členské státy již nejsou více schopny udržet svoji obrannou technologickou a průmyslovou základnu na čistě národní bázi a že je nutné se specializovat a stát se na sobě navzájem více závislymi.²⁴ V této souvislosti se EDA obrátila na členské státy se žádostí, aby do konce roku 2007 identifikovaly klíčové průmyslové schopnosti, které mají být v Evropě zachovány nebo které mají být nově rozvíjeny. Dosavadní vývoj v této oblasti naznačuje, že v rámci postupné implementace Strategie EDTIB budou nadbytečné výrobní kapacity v Evropě zachovány jen za předpokladu, že se prokáže, že jsou životaschopné a konkurenceschopné. Stěžejním úkolem pro členské státy pak bude nalézt rovnováhu mezi využitím domácích zdrojů a závislostí na zahraničních dodavatelích a v této souvislosti vyhodnotit míru politické a ekonomické přijatelnosti nabízeného řešení pro svobodu rozhodování.

PODPORA OBRANNÉHO VÝZKUMU A TECHNOLOGIÍ

Omezenost obranných rozpočtů členských států EU, rostoucí cena zbrojních komodit a služeb doprovázená omezenou možností pokrýt budoucí potřeby ozbrojených sil z čistě domácích zdrojů činí zapojení do mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji nových technologií praktickou nutností. EDA v této souvislosti vyvinula dva mechanismy spolupráce lišící se způsobem řízení a správy společných projektů: programy kategorie A, pro které je charakteristický přístup „se shora dolů“ (top-down approach) a programy kategorie B vyznačující se opačným přístupem „ze zdola nahoru“ (bottom-up approach).

Návrh na zřízení programu kategorie A předkládá Řídícímu výboru jeden nebo více členských států či vedoucí EDA na základě požadavků na rozvoj obranných schopností v oblasti působnosti agentury, přičemž se předpokládá účast všech nebo většiny členských států. Řídící výbor je následně informován o rozpočtu programu a podle potřeby zřídí Správní výbor (Management Committee) pro dozor nad řízením a plněním programu. Účastnické státy poté pod dohledem Řídícího výboru sestaví na základě svých příspěvků rozpočet a vypracují nezbytná prováděcí pravidla programu, jež podléhají konečnému schválení Řídícího výboru.²⁵

V případě programů kategorie B jeden nebo více členských států informuje Řídící výbor o úmyslu vytvořit nový program v oblasti působnosti Agentury. Účastnické státy mezi sebou přijmou rozpočet a opatření nezbytná k zavedení a realizaci programu. Současně vyzvou ostatní členské státy k účasti v programu. Pokud do jednoho měsíce od obdržení informace o zřízení programu Řídící výbor nerozhodne jinak, je poté program považován za projekt Agentury. Účastnické státy následně pravidelně informují Řídící výbor o stavu plnění programu.²⁶

EDA v současnosti spravuje portfolio více než 40 programů kategorie B řešících celé spektrum otázek souvisejících s rozvojem obranných schopností od modelování a simulací útoku s použitím jaderných, biologických a chemických zbraní, přes multifunkční senzory a stárnutí munice, až po studii satelitních technologií a trendů ve využívání vesmíru. Členské státy do těchto programů vstupují jak v zastoupení státních, tak soukromých subjektů. Řešitelské týmy odpovědné za realizaci programu jsou zpravidla složeny ze zástupců státních a soukromých průmyslových podniků, výzkumných a zkušebních ústavů nebo vědeckých zařízení.

Hlavním cílem společných programů EDA ve výzkumu a technologiích je zlepšit evropskou koordinaci při využívání omezených národních zdrojů tak, aby bylo možné v této oblasti zvýšit evropský potenciál a ujmout se vedení nebo alespoň nezaostávat ve vývoji, a aplikaci klíčových technologií v globálním kontextu. V této souvislosti Řídící výbor EDA na úrovni ministrů obrany dne 14. května 2007 zdůraznil, že je třeba na výzkum a technologie vynakládat lépe „více prostředků“ a „více společně“.²⁷ Jako první krok k naplnění tohoto úkolu Řídící výbor schválil prováděcí dohodu společného investičního programu Ochrana vojsk (Joint Investment Programme on Force Protection – JIP FP). Cílem programu Ochrana vojsk, přijatého Řídícím výborem EDA na úrovni ministrů obrany v listopadu roku 2006, je vývoj nových technologií potřebných ke zvýšení ochrany vojsk v operačních podmínkách. Na tříletém programu se podílí celkem 19 členských států EDA (včetně České republiky) a Norsko, které se dohromady zavázaly poskytnout téměř € 54 mil. na jeho realizaci.²⁸ Program Ochrana vojsk je zatím politicky nejvýznamnějším společným projektem EDA v oblasti výzkumu a technologií. Očekává se, že tento svého druhu první společný program EDA kategorie A prověří připravenost členských států Agentury realizovat společné projekty v rámci nového institucionálního rámce ESDP po vzniku EDA.

SPOLUPRÁCE VE VYZBROJOVÁNÍ

Účast ve společných programech vyzbrojování nabízí nezanedbatelné výhody; vedle sdílení výrobních postupů a know-how přímým zapojením se do výrobních, výzkumných a vývojových procesů se výrazně snižují technická a finanční rizika, která jsou distribuována mezi účastnické státy. Sdílení rizik v rámci společných programů vyzbrojování má pro účastnický stát za následek podstatné snížení nákladů, které je zvláště patrné u velkých projektů, na jejichž pokrytí již národní zdroje nestačí. Společné programy vyzbrojování mají přirozeně i své nevýhody: závislost na ostatních účastnících programu, omezená svoboda rozhodování, možná nedůvěra a podezřívavost, že zúčastněné státy budou především realizovat svoje národní ambice a pod rouškou mezinárodní spolupráce upřednostňovat zájmy svého průmyslu nad zájmy programu jako celku.

Dalším z možných omezení bránících většímu zapojení do společných programů vyzbrojování je rozdílná technologická úroveň jednotlivých členských států EU, nedostatečná kvalifikace potenciálních řešitelů, neznalost právních norem, procesních pravidel a mechanismů spolupráce. Za vůbec největší překážku lze pak označit absenci národních rámcových dokumentů – strategií, koncepcí a plánů, které by konkrétním projektům vymezily úlohu a místo v procesu budování požadovaných schopností, čímž by ospravedlnily jejich existenci a vytvořily předpoklady pro alokaci finančních prostředků nezbytných k jejich realizaci. Posledně jmenované problémy jsou charakteristické především pro nové členské státy EU ze střední a východní Evropy, které v devadesátých letech zavedly tržní mechanismy a radikálním způsobem transformovaly svoje obranné technologické a průmyslové základny. Aplikace tržních principů v obranném sektoru, často doprovázená všeobecným odmítnutím plánovacích procesů jako hlavních determinant centrálně plánovaného hospodářství, měla, zdá se, za následek i vytvoření plánovacího a procesního vakua, které se dnes daří jen pomalu zaplňovat.

S cílem spojit správné partnery ve správnou dobu se EDA snaží realizovat nový mechanismus spolupráce, který směřuje k provázání potenciálních řešitelů již na nižším stupni výzkumu a vývoje určitého systému nebo zařízení, např. v rovině dílčích technologických komponent.²⁹ Smyslem tohoto přístupu je zajistit výměnu informací mezi možnými partnery odpovědnými za realizaci příbuzných národních programů v ranné fázi výzkumu či vývoje a stimulovat je ke společnému řešení jeho dalších úrovní. EDA v tomto ohledu působí jako prostředník, který pomáhá členským státům identifikovat možné partnery pro spolupráci, organizovat jejich vzájemná setkání a formalizovat jejich výslednou dohodu o spolupráci do podoby programů kategorie B nebo A.

EDA uplatňuje nový mechanismus spolupráce zejména při zadávání studií proveditelnosti k vývoji společného evropského bojového vozidla pěchoty (Armoured Fighting Vehicle – AFV)

v letech 2010–2020.³⁰ V rámci programů kategorie B již vznikají dvě studie proveditelnosti (Network-Enabled AFVs, Unmanned Ground Tactical Vehicle), třetí se připravuje (Active Protection System for AFVs) a další dvě se plánují (Beyond-line-of-sight Command and Control, Parametric Study of Virtual Prototypes). Nový mechanismus spolupráce se EDA snaží uplatnit i v projektu vojáka 21. století, kde se v rámci programu kategorie B (Combat Equipment for Dismounted Soldiers – CEDS) definují požadavky na společný evropský systém vojáka, poté bude následovat vývoj jednotlivých komponent systému s výhledem operačního nasazení po roce 2015.

Kromě podpory společných programů vyzbrojování je EDA aktivní i v několika dalších oblastech, které přímo či nepřímo souvisí s agendou vyzbrojování. První z těchto oblastí je problematika standardizace. EDA nemá ambice vytvářet nové standardy, ale prostřednictvím nově ustavené Materiálové standardizační skupiny EDA, schválené v září roku 2007 Řídícím výborem na úrovni národních ředitelů pro vyzbrojování, bude mimo jiné usilovat o harmonizaci národních standardizačních pravidel užívaných v akvizičním procesu.³¹ Smyslem této nové aktivity je učinit národní akviziční procesy jednodušší a transparentnější.

Druhou oblastí, ve které je EDA aktivní, je Evropská obranná zkušební a vyhodnocovací základna (European Defence Test and Evaluation Base – EDTEB). Cílem této agendy je racionalizace předdimenzovaných obranných zkušebních a vyhodnocovacích kapacit v Evropě. Členské státy se na jednání Řídícího výboru na úrovni národních ředitelů pro vyzbrojování v září roku 2007 dohodly, že tyto kapacity konsolidují pomocí omezení přílivu nových investic nad € 1 mil. způsobem popsaným v současně schváleném „Kodexu chování pro investice vztahující se k Evropské obranné zkušební a vyhodnocovací základně“ (Code of Conduct on Investments related to the European Defence Test and Evaluation Base – CoC EDTEB).³² Po vstupu Kodexu chování v platnost dne 1. ledna 2008 se očekává, že stát hodlající investovat € 1 mil. a více do jím vlastněného či podporovaného obranného zkušebního a vyhodnocovacího zařízení dá ostatním členským státům EDA tuto informaci na vědomí, a ty se následně v přesně stanovené době budou moci vyjádřit k potřebnosti takové investice ve smyslu Kodexu chování.

ROZVOJ OBRANNÝCH SCHOPNOSTÍ

Rozvoj obranných schopností včetně definice a stanovení postupu jejich naplňování se odehrává primárně na národní úrovni podle předem stanovených pravidel. Stejným způsobem probíhá i formulace obranné a průmyslové strategie, strategie výzkumu a vývoje a dalších koncepčních dokumentů, které poskytují návod pro stanovení obranných schopností, vypracování akvizičních plánů a následné pořizování výstroje a výzbroje. Jedním z hlavních důvodů, proč navzdory jistému pokroku evropské obranné schopnosti stále neodpovídají požadavkům a ambicím ESDP, je absence evropské koordinace národních aktivit v této oblasti. EDA se snaží tento problém řešit tzv. „integrováním přístupem“ (Integrated Approach), který spočívá ve stabilizaci poptávky formou společné definice požadavků na budoucí obranné schopnosti, čímž se vytváří základ pro konsolidaci nabídky ve formě společných programů ve vyzbrojování a výzkumu a vývoji. Předpokládá se, že tato spolupráce na oplátku poskytne příležitost k restrukturalizaci Evropské obranné technologické a průmyslové základny, tím i k vytvoření funkčního Evropského trhu s obranným materiálem. Integrovaný přístup je však spíše teoretickým konceptem než praktickým mechanismem, který umožní zefektivnit rozvoj evropských obranných schopností. EDA proto připravila dva nástroje, které by měly evropskou koordinaci národních plánů výrazně usnadnit: Počáteční dlouhodobou vizi požadavků na evropské obranné schopnosti a kapacity (An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs – LTV) a Plán rozvoje schopností (Capability Development Plan – CDP).

Dlouhodobá vize byla schválena Řídícím výborem na úrovni ministrů obrany v říjnu roku 2006.³³ LTV analyzuje nejdůležitější strategické trendy v globálním a evropském kontextu v letech 2020–2030 a následně specifikuje dlouhodobé výzvy pro obrannou a bezpečnostní politiku a jejich

důsledky pro rozvoj obranných schopností. Současně nastiňuje i budoucí úkoly pro obranné plánování. Smyslem LTV je poskytnout vodítko pro spolupráci ve vyzbrojování, výzkumu a vývoji mezi členskými státy EDA tak, aby bylo možné v daném časovém horizontu dosáhnout požadovaných schopností.

Na základě tohoto dokumentu EDA ve spolupráci s Vojenským výborem EU (Military Committee – EUMC) začala bezprostředně po schválení LTV připravovat Plán rozvoje schopností jako další krok k vypracování podrobnějšího katalogu požadavků na budoucí obranné schopnosti. CDP na straně jedné přesněji identifikuje nedostatky současných schopností a podle priorit daných ESDP řadí ty, které je třeba nejdříve rozvíjet. Na druhé straně CDP nastavuje mechanismy sdílení střednědobých a dlouhodobých národních plánů rozvoje schopností, což má za cíl zjednodušit konsolidaci požadavků na schopnosti a poskytnout společnou bázi pro vzájemnou spolupráci v podobě společných programů ve vyzbrojování a výzkumu a vývoji.

Samotná práce na CDP probíhá paralelně ve čtyřech liniích (Strands): A, B, C a D. Linie A identifikuje hlavní nedostatky ve schopnostech a vyhodnocuje jejich případné dopady tak, aby mohl být sestaven seznam priorit rozvoje schopností v krátkodobém a střednědobém horizontu. Linie B analyzuje, jak věda a technologie může ovlivnit rozvoj schopností do roku 2025 a jak mohou být nové technologie využity potenciálními nepřáteli při operacích v rámci ESDP. Linie B dále zkoumá možné trendy ve vývoji schopností a pomáhá linii A při stanovení priorit pro zlepšení schopností. Linie C sestavuje seznam klíčových národních programů, jež by bylo možné realizovat kolektivně jako společné programy EDA, dále identifikuje oblasti, které národní programy z různých důvodů nepokrývají a navrhuje tato „bíla místa“ zacetit společnými programy EDA; konečně také mapuje současné a budoucí plány rozvoje schopností členských států EDA a identifikuje v nich příležitosti pro spolupráci. To poskytne nástroj pro vyhodnocení společného směru rozvoje schopností a zároveň odhalí jeho možný nesoulad s výstupy v linii B. Poslední linie, D, shromažďuje ponaučení ze současných operací s ohledem na rozvoj budoucích obranných schopností v rámci ESDP.³⁴ Předběžná verze CDP by měla být hotova do poloviny roku 2008.

NOVÉ ÚKOLY

Jedním z úkolů, který si EDA předsevzala splnit v následujícím období, je vypracovat strategii Evropského obranného výzkumu a technologie (European Defence Research and Technology Strategy – EDRT), která by určila směr budoucího rozvoje vědy, výzkumu a technologií v Evropě a zároveň doplnila a rozpracovala příbuzná témata obsažená ve Strategii EDTIB, LTV a CDP. V současné době je připraven rámec strategie EDRT a probíhá práce na definici klíčových obranných technologií, která by měla být dokončena v první polovině roku 2008. Seznam klíčových technologií se pak stane integrální součástí strategie EDRT.

V oblasti společných programů EDA koordinuje evropský přístup k vývoji příští generace Softwarového rádia (Software Defined Radio – SDR) jako vojensko-civilního projektu v rozmezí let 2011 až 2030. Řídící výbor na úrovni ministrů obrany v listopadu roku 2005 Agentuře nařídil podniknout konkrétní kroky k identifikaci a sblížení požadavků členských států EDA na příští generaci SDR. Na svém zasedání o rok později v listopadu roku 2006 pak byl informován³⁵ o zahájení tří vzájemně se doplňujících iniciativ skládajících se ze sedmiletého civilně bezpečnostního programu Evropské komise s názvem Bezdrátová komunikace pro bezpečnost (Wireless Inter-operability for Security – WINTSEC) s rozpočtem € 3,7 mil., komplementární dvouleté studie EDA řešící vojenskou a bezpečnostní dimenzi SDR v hodnotě € 1,75 mil a ze společného programu šesti členských států EDA³⁶ s názvem Evropské zabezpečené softwarové rádio (European Secured Software Defined Radio Referential – ESSOR) s rozpočtem € 100 mil. Program ESSOR, který byl v únoru roku 2007 přijat Řídícím výborem EDA jako program kategorie B, je určen ke zvýšení interoperability střednědobých národních projektů v oblasti SDR tak, aby v letech 2010–2015 mohl evropský průmysl vyvinout interoperabilní SDR. Cílem

programu je (ve spolupráci se Spojenými státy) vytvořit normativní rámec pro vývoj a výrobu SDR v Evropě a vyvinout společný způsob zabezpečení ke zvýšení interoperability mezi Evropou a Spojenými státy. Díky koordinaci projektu SDR shromáždila Agentura „pod jednou střešou“ studii financovanou Evropskou komisí, svoji vlastní studii a ještě významný společných program šesti členských států EDA. Z hlediska rozvoje evropských obranných schopností lze spojení civilních a vojenských požadavků na vývoj oboustranně využitelného systému pod vedením EDA považovat za přelomové.

Podobný přístup se Agentura snaží prosadit i v projektu Bezpilotních prostředků (Unmanned Aerial Vehicles – UAVs), kde usiluje o sjednocení aktivit členských států EDA, Evropské komise a průmyslu o začlenění UAVs do leteckého provozu do roku 2012 (ve stejném roce jako Spojené státy). Řídící výbor EDA na úrovni ministrů obrany v květnu roku 2007 podpořil tzv. Nový evropský přístup k UAVs, který pověřuje Agenturu v oblasti UAVs především koordinací vývoje standardů.³⁷ Následné zasedání Řídícího výboru na úrovni národních ředitelů pro vyzbrojování v září roku 2007 schválilo třífázový přístup v procesu začlenění UAVs do leteckého provozu spočívající v ustavení společných evropských standardů, ukázce technického řešení a v koordinaci evropských certifikačních procesů a pravidel.³⁸ EDA do poloviny roku 2008 nechá vypracovat studii, která připraví podrobný plán implementace projektu UAVs obsahující seznam nutných investic a technologií, jež musí být v této souvislosti vyvinuty. Současně s prací na studii poběží Agenturou právě připravované programy kategorie B, které budou řešit příbuzné technologické otázky, např. systémy bránící střetu (Collision Avoidance Systems). S ohledem na předpokládané zvýšení výdajů souvisejících s řešením projektu UAVs Řídící výbor EDA na úrovni ministrů obrany v listopadu roku 2007 odsouhlasil bezprecedentní zvýšení rozpočtu Agentury na rok 2008 o € 10 mil. oproti roku 2007.³⁹ Vypracováním plánu implementace projektu UAVs doplněným očekávaným projevem ochoty řešit tento projekt na celoevropské bázi (navýšením rozpočtu Agentury) si patrně členské státy EDA otevřou dveře pro jednání s Evropskou komisí o možnostech a způsobech jejího zapojení do řešení a financování projektu v rámci civilně bezpečnostních programů.

ZÁVĚR – CESTA VPŘED

Za relativně krátkou dobu své existence učinila EDA v rámci své působnosti zřetelný pokrok v mnoha ohledech. V roce 2005 byl schválen Kodex chování při zakázkách v obraně, který otevřel Evropský trh s obranným materiálem částečné konkurenci. V roce 2006 byla přijata Dlouhodobá vize, která položila základ pro právě probíhající formulaci Plánu rozvoje schopností, jenž určí směr výzkumu a technologiím, spolupráci ve vyzbrojování a zabezpečí, aby se investovalo do správných schopností. V témže roce vznikl společný program Ochrana vojsk jako praktický příklad společné evropské investice do oblasti výzkumu a technologií. V roce 2007 byla schválena Strategie Evropské obranné technologické a průmyslové základny a EDA zahájila projekt Softwarového radia a Bezpilotních prostředků spojující vojenské a civilní požadavky ve snaze o zlepšení evropských obranných schopností.

Vzhledem k aktuální agendě EDA lze očekávat, že příprava a koordinace společných programů ve vyzbrojování a výzkumu a vývoji se v budoucnu stane hlavní osou práce Agentury v oblasti rozvoje obranných schopností. Problémy, kterým Agentura může v této souvislosti čelit, nemusí být malé; na straně jedné rostoucí ambice EU patrně přinesou větší zapojení ozbrojených sil členských států do operací v rámci ESDP, na straně druhé možná neochota členských států EDA důsledně realizovat přijatá rozhodnutí, více otevřít domácí obranný sektor zahraniční konkurenci, měnit národní priority v oblasti obranné technologické a průmyslové základny, alokovat více prostředků na výzkum a technologie, pozměnit akviziční plány a procesy, účastnit se společných projektů a přehodnotit národní koncepce rozvoje obranných schopností (abychom jmenovali jen některé oblasti z činnosti EDA mající bezprostřední vliv na národní rozhodování) může vyústit ve

zhoršení vztahu mezi Agenturou a členskými státy. Klíčem k dlouhodobému úspěchu EDA by mohlo být dosažení rychlého a třeba i omezeného úspěchu ve zlepšení obranných schopností, tím i zvýšení ochoty členských států více a úžeji v budoucnu spolupracovat. Je však třeba si uvědomit, že determinantou úspěchu EDA není takovou měrou aktivita Agentury samotné, jako počínání států, které ji tvoří. EDA patří členským státům EU, je ztělesněním jejich ambicí vzájemně zlepšit své obranné schopnosti. Zda a kdy se to opravdu podaří, závisí jen na jejich odhodlanosti, pracovitosti a vytrvalosti. EDA v tomto ohledu nabízí příležitost a záleží na každém členském státu a jeho vrcholných politických představitelích, aby tuto příležitost využil ku prospěchu svému i všech ostatních.

POZNÁMKY

¹ Seznam minulých a současných ESDP misí je přístupný na webové stránce http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=en.

² Viz *Společná akce Rady 2004/551/SZBP ze dne 12. července 2004 o zřízení Evropské obranné agentury*, Úřední věstník Evropské unie, L 245/17-28, 17. července 2004, Článek 2.

³ Seznam možných misí obsažených v Petersberských úkolech a Evropské bezpečnostní strategii obsahuje humanitární a záchranné operace, peace-keeping, krizový management, společné odzbrojovací mise, pomoc třetím zemím v boji proti terorismu a při reformě bezpečnostních složek.

⁴ Tříletý finanční rámec EDA nebyl přes opakované pokusy dosud schválen.

⁵ Podle článku 6 Protokolu o postavení Dánska, který je součástí Smlouvy o EU, se Dánsko neúčastní „vypracovávání a provádění těch rozhodnutí a činností Unie, které mají vliv na obranu“, a není proto ani „povinnou přispívat na financování operativních výdajů, které z těchto opatření vyplývají“. *Konsolidovaná znění smlouvy o Evropské unii a smlouvy o založení Evropského společenství*, Úřední věstník Evropské unie, C 321 E/1-331, 29. prosince 2006.

⁶ Viz *Společná akce Rady 2004/551/SZBP ze dne 12. července 2004 o zřízení Evropské obranné agentury*, Článek 8, 9.

⁷ Viz *European Defence Expenditures in 2006*, European Defence Agency, 19. listopadu 2007; a KEOHANE, Daniel, *Helpful, Open and Candid*, s. 5.

⁸ Za R&D se považují programy do doby, kdy začnou vznikat náklady na výrobu daného zařízení. Viz *European Defence Expenditures in 2006*, European Defence Agency.

⁹ R&T (podmnožina R&D) jsou výdaje na základní výzkum, aplikovaný výzkum a technologické demonstrace pro obranné účely. Viz *ibid*.

¹⁰ Viz KEOHANE, Daniel, *Helpful, Open and Candid*, s. 5.

¹¹ Viz JORDAN, Graham; WILLIAMS, Tim, *Hope Deferred? The European Defence Agency after Three Years*, s. 68.

¹² Viz *EDA Steering Board Draft Minutes of the Seventeenth Meeting (in Defence Ministers formation) 13 November 2006*, Enclosure 1, European Defence Agency, 22. listopadu 2006.

¹³ Viz *EDA Steering Board Draft Minutes of the Seventeenth Meeting (in Defence Ministers formation) 13 November 2006*, Enclosure 1, European Defence Agency, 22. listopadu 2006.

¹⁴ Viz BROOKS, Tigner, *Will EDA Achieve Potential as European Leader?*, s. 22.

¹⁵ Pravidla pro zadávání veřejných zakázek (včetně obranného sektoru) v rámci EU jsou stanovena ve Směrnici 2004/18/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby. Směrnice se vztahuje na veřejné zakázky zadávané veřejnými zadavateli v oblasti obrany s výhradou článku 296 TEC. Podle článku 296 TEC není členský stát „povinen poskytovat údaje, jejichž zpřístupnění podle jeho názoru odporuje podstatným zájmům jeho bezpečnosti“. Členský stát „může učinit opatření, která považuje za nezbytná k ochraně podstatných zájmů své bezpečnosti a která jsou spjata s výrobou zbraní, střeliva a válečného materiálu nebo obchodem s nimi; tato opatření nesmí nepříznivě ovlivnit podmínky hospodářské soutěže na společném trhu s výrobky, které nejsou určeny výlučně k vojenským účelům“. *Konsolidovaná znění smlouvy o Evropské unii a smlouvy o založení Evropského společenství*.

¹⁶ Původně přijalo Kodex chování 22 států EDA s výjimkou Maďarska a Španělska, které přijaly Kodex chování až v roce 2007. Ke Kodexu chování zatím nepřistoupily jen nové členské státy EU Bulharsko a Rumunsko.

¹⁷ Elektronický věstník EDA je přístupný na webové stránce <http://www.eda.europa.eu/ebbweb/>.

¹⁸ V rámci Kodexu chování je možné ve výjimečných případech (operační nutnost, následné dodávky doplňkových služeb a zboží, pádné důvody národní bezpečnosti) přidělit obrannou zakázku i bez výběrového řízení. V takových případech je však nezbytné poskytnout EDA vysvětlení, proč členský stát takto postupoval. Viz *The Code of Conduct on Defence Procurement*, European Defence Agency, 21. listopadu 2005.

¹⁹ Viz *The Code of Best Practice in the Supply Chain*, European Defence Agency, 15. června 2006.

²⁰ Viz *Second Report on the Implementation of the Intergovernmental Regime to Encourage Competition in the European Defence Equipment Market (EDEM)*, European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/20, 18. září 2007.

²¹ V České republice jsou programy průmyslové spolupráce spojeny se zakázkami strategického charakteru nad 500 mil. Kč (u subdodávek nad 250 mil. Kč). Usnesení vlády České republiky ze dne 5. ledna 2005 č. 9 o Zásadách realizace programů průmyslové spolupráce dělí projekty průmyslové spolupráce neboli offsety na přímé, tzn. projekty zaměřené na přímou účast českých podnikatelských subjektů na výrobě předmětu veřejné zakázky (minimálně 20 % hodnoty nákupní ceny předmětu veřejné zakázky), a nepřímé, tj. všechny další projekty průmyslové spolupráce. Hodnota programu průmyslové spolupráce musí činit minimálně 100 % celkové kontraktační ceny a doba plnění programu nesmí překročit dobu 10 let.

²² Viz *Framework Arrangement for Security of Supply Between Subscribing Member States (sMS) in Circumstance of Operational Urgency*, European Defence Agency, 20. září 2006; a *Security of Information Between Subscribing Member States (sMS)*, European Defence Agency, 20. září 2006.

²³ Viz *A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base*, European Defence Agency, 14. května 2007.

²⁴ Viz *EDA Steering Board Agrees Path to Implementing Defence Industrial Strategy*, European Defence Agency, Press release, 25. září 2007.

²⁵ Viz *Společná akce Rady 2004/551/SZBP ze dne 12. července 2004 o zřízení Evropské obranné agentury*, Článek 20.

²⁶ Viz *ibid.*, Článek 21.

²⁷ *Strategic Targets*, European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/10, Annex, Report on the Purpose and Utility of Strategic Targets, 4. května 2007.

²⁸ Viz *Programme Arrangement (PA) No A-0120-RT-GC concerning the Defence R&T Joint Investment Programme on Force Protection*, European Defence Agency, 14. května 2007.

²⁹ ROHDE, Joachim, *Europeanization of Armaments*, s. 11-12.

³⁰ Viz BROOKS, Tigner, *EDA Seeks Common Vehicle Platforms*, s. 12.

³¹ Viz *EDA Steering Board Agrees Path to Implementing Defence Industrial Strategy*.

³² Viz *ibid.*

³³ Viz *An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs*, European Defence Agency, 3. října 2006.

³⁴ Viz *Capability Development Plan*, European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/13 Annex 3, Outputs to Be Achieved, 21. června 2007.

³⁵ Viz *Background on Software Defined Radio*, European Defence Agency, 13. listopadu 2006; a *EDA Steering Board News Conference Opening Remarks by Head of Agency Javier Solana*, European Defence Agency, 13. listopadu 2006.

³⁶ K původním pěti členským státům EDA – Finsku, Francii, Itálii, Španělsku a Švédsku – se později přidal šestý, Polsko.

³⁷ Viz *UAVs – A New European Effort*, European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/09, 4. května 2007.

³⁸ Viz *UAV Insertion into General Air Traffic*, European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/23, 18. září 2007.

³⁹ Viz *Summary of remarks by Javier SOLANA, EU High Representative for Common Foreign and Security Policy, at the meeting of EU defence ministers in the framework of the General Affairs and External Relations Council*, General Affairs and External Relations Council, S333/07, 19. listopadu 2007. Ze schváleného rozpočtu na rok 2008 ve výši € 32 mil. bylo na projekt UAVs vyčleněno € 6 mil.

LITERATURA**Prameny**

- [1] *Konsolidovaná znění smlouvy o Evropské unii a smlouvy o založení Evropského společenství*. Úřední věstník Evropské unie, C 321 E/1-331, 29. prosince 2006.
- [2] *A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base*. European Defence Agency, 14. května 2007.
- [3] *An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs*. European Defence Agency, 3. října 2006.
- [4] *Background on Software Defined Radio*. European Defence Agency, 13. září 2006.
- [5] *Capability Development Plan*. European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/13, 21 June 2007.
- [6] *The Code of Best Practice in the Supply Chain*. European Defence Agency, 15. června 2006.
- [7] *The Code of Conduct on Defence Procurement*. European Defence Agency, 21. listopadu 2005.
- [8] *EDA Steering Board Agrees Path to Implementing Defence Industrial Strategy*. European Defence Agency, Press release, 25. září 2007.
- [9] *EDA Steering Board Draft Minutes of the Seventeenth Meeting (in Defence Ministers formation) 13 November 2006*. European Defence Agency, 22. listopadu 2006.
- [10] *EDA Steering Board News Conference Opening Remarks by Head of Agency Javier Solana*. European Defence Agency, 13. listopadu 2006.
- [11] *European Defence Expenditures in 2006*, European Defence Agency, 19. listopadu 2007.
- [12] *Framework Arrangement for Security of Supply Between Subscribing Member States (sMS) in Circumstance of Operational Urgency*. European Defence Agency, 20. září 2006.
- [13] *Programme Arrangement (PA) No A-0120-RT-GC concerning the Defence R&T Joint Investment Programme on Force Protection*. European Defence Agency, 14. května 2007.
- [14] *Second Report on the Implementation of the Intergovernmental Regime to Encourage Competition in the European Defence Equipment Market (EDEM)*. European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/20, 18. září 2007.
- [15] *Security of Information Between Subscribing Member States (sMS)*. European Defence Agency, 20. září 2006.
- [16] *Směrnice 2004/18/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby*. Úřední věstník Evropské unie, L 134/114-240, 30. dubna 2004.
- [17] *Společná akce Rady 2004/551/SZBP ze dne 12. července 2004 o zřízení Evropské obranné agentury*. Úřední věstník Evropské unie, L 245/17-28, 17. července 2004.
- [18] *Strategic Targets*. European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/10, 4 May 2007.
- [19] *Summary of remarks by Javier SOLANA, EU High Representative for Common Foreign and Security Policy, at the meeting of EU defence ministers in the framework of the General Affairs and External Relations Council*, General Affairs and External Relations Council, S333/07, 19. listopadu 2007.
- [20] *UAV Insertion into General Air Traffic*. European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/23, 18. září 2007.
- [21] *UAVs - A New European Effort*. European Defence Agency, EDA Note for the Steering Board No. 2007/09, 4. května 2007.
- [22] *Usnesení vlády České republiky ze dne 5. ledna 2005 č. 9 o Zásadách realizace programů průmyslové spolupráce*.

Články

- [23] BROOKS, Tigner. EDA Seeks Common Vehicle Platforms. *Defense News*. 2006, roč. 21, č. 18, s. 12.
- [24] BROOKS, Tigner. Will EDA Achieve Potential as European Leader? *Defense News*. 2007, roč. 22, č. 28, s. 22.
- [25] JORDAN, Graham; WILLIAMS, Tim. Hope Deffered? The European Defence Agency after Three Years. *RUSI*. 2007, roč. 152, č. 3, s. 66–70.
- [26] KEOHANE, Daniel. Helpful, Open and Candid. *EDA Bulletin*. September 2007, Special Issue, s. 5.
- [27] ROHDE, Joachim. Europeanization of Armaments. *European Security and Defence*. 2007, č. 2, s. 11–12.